ПРИВРЕДНОПРАВНИ ОКВИР И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ ДРЖАВА ЈУГОИСТОЧНЕ ЕВРОПЕ

THE LEGAL FRAMEWORK AND THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE SOUTHEAST EUROPEAN COUNTRIES

Универзитет Привредна акадмија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
University Business Academy in Novi Sad
Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad

Нови Сад, 14. новембар 2019.

Зборник радова са Међународног научног скупа

„Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе“ одржаног 14. новембра 2019. године у Новом Саду, у организацији Правног факултета за привреду и правосуђе Универзитета Привредна академија у Новом Саду

Издавач:
Универзитет Привредна академија у Новом Саду
Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду
Гери Кароља бр. 1, телефон: 021/ 400 - 499
Web: www.pravni-fakultet. info

Рецензенти:
Др Мирко Кулић, редовни професор
Др Ненад Аврамовић, редовни професор
Др Милош Марковић, редовни професор
Др Радица Шиповац, редовни професор
Др Дарко Голић, ванредни професор
Др Предраг Мирковић, ванредни професор
Др Маријана Младенов, доцент
Др Јоко Драгојловић, доцент
Др Ненад Бингулац, доцент

За издавача:
Др Мирко Кулић, редовни професор

Уредник:
Др Мирко Кулић, редовни професор

Штампа:
Штампарија ФЕЉТОН, Нови Сад

Тираж:
250

***ИСБН* 978-86-6019-099-6**

Научни одбор:

ПРОФ. ДР МИРКО КУЛИЋ – председник Научног одбора
Декан Правног факултета за привреду и правосуђе у Новом Саду, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ЦАРИЋ
Председник Савета Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРКО ЦАРИЋ
Ректор Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР НЕНАД АВРАМОВИЋ
Шеф Привредноправне и међународноправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МИЛАН ПОЧУЧА
Продекан за науку и развој и шеф Грађанскоправне катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР МАРИЈАНА ДУКИЋ - МИЈАТОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР АЛЕКСАНДАР РАДОВАНОВ
Професор Емеритус Универзитета Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДУШАНКА ЂУРЂЕВ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ВЛАДИМИР ЏАТИЕВ
Шеф катедре кривичноправних наука Руске академије за адвокатуру и нотаријат | Руска Федерација

АКАДЕМИК ДР НЕДЕЉКО СТАНКОВИЋ
Ректор Европског универзитета Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

АКАДЕМИК ДР БРАНКО ВУЧКОВИЋ
Председник Основног суда у Котору | Република Црна Гора

АКАДЕМИК ДР ВЕСНА ВУЧКОВИЋ
Судија Врховног суда Црне Горе | Република Црна Гора

AKADEMIK DR WOLFGANG ROHRBACH
St. Elizabeth University of Health and Social Sciences | Austrija

ДОЦ. ДР ЈАН ЈАНАЋ
Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ДОЦ. ДР БРАНИСЛАВ ДУДИЋ
Доцент на Факултету за менаџмент Универзитет Коменски Братислава | Република Словачка

ПРОФ. ДР НЕЂО ДАНИЛОВИЋ
Редован професор Универзитет Никола Тесла у Београду и председник међународног удружења методолога друштвених наука у Београду | Република Србије

ДОЦ. ДР АЛБИНА АБИДОВИЋ
Доцент на Европском универзитету Kallos Тузла | Босна и Херцеговина

ПРОФ. ДР РУДИКА ГМАЈНИЋ
Професор на Медицинском факултету у Осијеку и члан Хрватске академије медицинских наука | Република Хрватска

ПРОФ. ДР МИЛАН ЧАМПА
Ванредни професор на Факултету за здравствену негу Универзитета Ново Место | Република Словенија

ПРОФ. ДР СИМЕОН ГЕЛЕВСКИ
Професор у пензији на Правном факултету у Скопљу | Северна Македонија

PROF. DR ALEXIOS PANAGOPOULOS
University neapolis paphos Cyprus master studys in public law and administration | Kiparska Republika

ПРОФ. ДР МИЛОШ МАРКОВИЋ
Редовни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ
Продекан за наставу на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ИВАН ЈОКСИЋ
Ванредни професор на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ДАРКО ГОЛИЋ
Шеф опште и теоријске катедре на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

ПРОФ. ДР ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ ОБРАДОВИЋ
Саветница декана на Правном факултету за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија у Новом Саду | Република Србија

Организациони одбор:

ДР ЈОКО ДРАГОЈЛОВИЋ, доцент - председник Организационог одобора

ДР МАРИЈАНА МЛАДЕНОВ, доцент

ДР ПРЕДРАГ МИРКОВИЋ, ванредни професор

ДР САЊА ШКОРИЋ, доцент

ДР ЈЕЛЕНА СТОЈШИЋ ДАБЕТИЋ, доцент

ДР НЕНАД БИНГУЛАЦ, доцент

ДР МАРКО СТАНКОВИЋ, доцент

ДР ДАЛИБОР КРСТИНИЋ, доцент

МСР. ИСИДОРА МИЛОШЕВИЋ

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

МСР. СТЕФАН ДИТРИХ, асистент

МСР. ВЛАДИМИР АВРАМОВИЋ

МСР. ДИЈАНА БОРЕНОВИЋ, асистент

Секретар:

МСР. ТАЊА ПРАШТАЛО, асистент

UDK: 343.53(4-664)

Dr Borislav Bojić, vandredni profesor
Pravni fakultet za privredu i pravosude
Univerzitet Privredna akademija u Novom Sad
e-mail: kruzerns@hotmail.com

PRIVREDNI KRIMINALITET U POSTSOCIJALISTIČKIM ZEMLJAMA

Apstrakt:

Postsocijalističke zemlje, ili tranzicione zemlje, suočavaju se sa mnoštvom prepreka ka dostizanju standarda koje imaju zapadne zemlje, a neki put i sa dostizanjem standarda koje su imale pre 1991. godine. Jedan od problema je neefikasna privreda koja je nekada funkcionisala po principu dirigovanosti, a sada su mnoge kompanije izgubile tržišnu utakmicu. U prodoru stranih firmi i u procesu privatizacije neuspelih firmi dolazilo se tradicionalno do tačke kada političari ulaze u spregu sa organizovanim kriminalom, korupcijom, i nameštanjem tendera i sličnim kriminalnim radnjama. Posebna priča je utaja poreza koja je veoma raširena i u Grčkoj i Italiji, recimo. Pa ipak, privredni kriminalitet je dosegao svoje najviše domete upravo u Rusiji u vreme Jeljcina kada su se u nebo vinuli takozvani oligarsi u sprezi sa Jeljcinovom ćerkom Tatjanom Djačenko, da bi se sličan proces desio i u Ukrajini do današnjih dana, i u Belorusiji, gde je taj proces prestao dolaskom na vlast antikorupcionaški nastrojenog predsednika Aleksandra Lukašenka. Danas se suočavamo sa tim da je Ivo Sanader završio u zatvoru zbog korupcionaškog skandala, u Austriji je pala vlada Kurca, u Ukrajini je podneta optužnica protiv bivšeg predsednika Petra Porošenka a 2013. Je Mihail Saakašvili pobegao iz Gruzije zbog istog osnova. Netransparetni ugovori kao „Beograd na vodi" ili „PKB", skandal sa Duškom Kneževićem u Crnoj Gori i popularnost Laure Koveši, antikorupcionaške tužiteljice u Rumuniji, govore nam da u skoro svakoj zemlji postoji visok stupanj privrednog kriminaliteta a borba s njim je apsolutni imperativ, kako je naglasio i novi ukrajinski predsednik Vladimir Zelenski.

Ključne reči: *Korupcija, privreda, kriminalitet, postsocijalističke zemlje, antikorupciona borba*

1. UVOD

Sa padom Berlinskog zida, u istočnoj Evropi su se počele razvijati velike nade da će se život uskoro, sa standardom življenja i demokratije i parlamentarizma oličenom u višestranačju, i velika je euforija bila tokom "plišanih revolucija" krajem 1989. i početkom 1990. godine, pa

in a Crvenom trgu posle raspada Sovjetskog Saveza u decembru 1991. Nažalost, već tokom 1991. godine u skoro svim državama koje su nastale u socijalističkom bloku nastali su građanski ratovi, sa izuzetkom Poljske, Češke, Mađarske, Slovačke, Belorusije, Albanije, Rumunije i Bugarske. u sklopu građanskih ratova ili ratova sa susednim zemljama, došlo je i do masovne redistribucije bogatstva koje je prevalentno u prethodnom periodu bilo u rukama države – nastale su "reforme" koje su trebale da budu zamajac novog, tržišnog puta, a zapravo se desilo to da je došlo do tajkunskih privatizacija koje su veliki deo "kolača" kapitala prelio na sumnjive načine u private ruke. Generalno su se postsocijalističke zemlje ili tranzicione zemlje suočavale sa mnoštvom prepreka ka dostizanju standarda koje imaju zapadne zemlje, a neki put i sa dostizanjem standarda koje su imale pre 1991. godine. Češka je 1989. godine očekivala da se uskoro, za desetak do petnaest godina, izjednači sa Nemačkom po standardu, ali 30 godina kasnije se ni Istočna Nemačka, bivša NDR, nije izjednačila na Zapadnom Nemačkom. Tu je došlo do gubitka volje za radom i reformama, čak is a gubitkom vere u samu demokratiju. Jedan od problema je neefikasna privreda koja je nekada funkcionisala po principu dirigovanosti, a sada su mnoge kompanije izgubile tržišnu utakmicu. U prodoru stranih firmi i u procesu privatizacije neuspelih firmi dolazilo se tradicionalno do tačke kada političari ulaze u spregu sa organizovanim kriminalom, korupcijom, i nameštanjem tendera i sličnim kriminalnim radnjama.

2. SRBIJA I CRNA GORA

U Saveznoj Republici Jugoslaviji su se desile afere "Jugoskandik" i "Dafiment", sa tragičnim posledicama – Jezdimir Vasiljević i Dafina Milanović su proneverili novac štediša koji su propali, a i same banke i pojedinci-vlasnici su doživeli neslavan kraj. Konkretno, Dafina Milanović je na kraju, posle bankrotstva 1. maja 1993. godine, ostavila 150 miliona nemačkih maraca duga štedišama, a optužena je za protivpravnu imovinsku korist od 19,7 miliona nemačkih maraka, milion američkih dolara, 3,5 miliona švajcarskih franaka, 10,9 miliona austrijskih šilinga i 199,4 miliona italijanskih lira, a što je najgore, to se desilo uz pomoć i organizaciju guvernera Narodne Banke Jugoslavije, Borislava Atanackovića, koji je "zaslužan" za enormnu hiperinflaciju iz 1992. i 1993. godine, kojom je iznesena još uvek neutvrđena količina novca u inostrantvo i položena na private račune, navodno da bi se "probio zid sankcija". Nikada na kraju nije stvarno utvrđeno kako je država i njena vrhuška opljačkala sopstvene građane, a ostao je mit o "šest milijardi dolara na Kipru".

Netransparetni ugovori kao „Beograd na vodi“ ili „PKB“, skandal sa Duškom Kneževićem u Crnoj Gori, potakli su mnoge sumnje u spregu vlasti sa organizovanim kriminalom. U Srbiji i naročito Crnoj Gori, tenzije su sve veće. Vladajuća Demokratska partija socijalista u Crnoj Gori, vođena “nesmenjivim” Milom Đukanovićem koji vlada već 31 godinu (više i od Lukašenka) je, kada je već privatizovala i prodala sve što je moglo da se proda, rešila da igra na kartu međuverskih i međunacionalnih sukoba, pokušpajem otimanja 1020 crkava legalnoj Srpskoj pravoislkavnoj crkvi i nacionalizacijom (osnovano se sumnja da bit a imovina bila predata nevladinoj organizaciji “Crnogorska pravoslavna crkva” koju vodi ekskomunicirani sveštenik Miraš Dedeić, a kasnije bi se tražila autokefalnost po ukrajinskom modelu). To je Porošenko već probao u Ukrajini i obilo mu se o glavu, te je pao na vlasti. Ove “dimne zavese” su klasičan model ponašanja političara-privrednih kriminalaca – pažnja se skreće sa stvarnih problema i privrednog kriminala na druge teme, oko kojih se polarizuje javno mnjenje. Da se proširimo i na širi region, protiv Edija Rame u Albaniji su na delu protesti, a postoji i priča u Nemačkoj o sprezi Edija Rame sa mafijom u zamenu za omogućavanje nelegalnih poslova, ukoliko mafija pomogne politički Ramu.

3. SOVJETSKI SAVEZ, RUSIJA I BELORUSIJA

Privredni kriminalitet je dosegao svoje najviše domete upravo u Rusiji u vreme Jeljcina kada su se u nebo vinuli takozvani oligarsi u sprezi sa Jeljcinovom ćerkom Tatjanom Djačenko. Krajem sovjetske ere 1991. godine i tokom perestrojke Mihaila Gorbačova mnogi ruski privrednici su u zemlju uvozili ili švercovali robu poput personalnih računara i farmerki i prodavali ih, često na crnom tržištu, radi ogromne zarade. To je bilo uobičajeno i na to se žmurilo jer farmerki i računara nije bilo u širokoj proizvodnji u SSSR-u, tako da nije bilo direktno oštećenih. Međutim, sa raspadom SSSR, u Rusiji se popeo na vlast Boris Jeljcin, koji se okružio liberalima povezanim sa sumnjivim ljudima. Na čelu svih je bio Anatolij Čubajs, čovek koji je najviše zaslužan za privatizaciju u Jeljcinovom dobu koja je dovela do rasta oligarha[1]. Tokom devedesetih, kada je Boris Jeljcin 1991. godine postao predsednik Rusije, oligarsi su se pojavili kao dobro povezani preduzetnici koji su počeli gotovo ni iz čega i obogatili se učešćem na tržištu preko veza sa korumpiranom, ali izabranom, vladom

1 BBC (2005): “Profile: Anatoly Chubais”. (2019, septembar, 29), preuzeto sa news.bbc.co.uk

Rusije tokom vladavine politike tranzicija ka tržišnoj ekonomiji. Takozvani program privatizacije vaučera omogućio je šačici mladih ljudi da postanu milijarderi, posebno arbitriranjem ogromne razlike između starih domaćih cena ruskih roba (npr. gasa, nafte) i cena koje su preovladavale na svetskom tržištu. Budući da su skrivali milijarde dolara na računima privatnih švajcarskih banaka, a nisu odlučivali da ulažu u rusku ekonomiju, nazvani su „kleptokratima“[2].

Ovi oligarsi postali su krajnje nepopularni kod ruske javnosti, a za njih se obično smatra da su uzrok velikog previranja koji je zadesio zemlju posle raspada Sovjetskog Saveza 1991[3]. Londonski "Guardian" je opisao oligarhe kao "otprilike isto toliko popularni kod prosečnog Rusa kao što je popularan čovek koji pali svežnjeve od 50£ ispred sirotišta".[4] Postsovjetski poslovni oligarsi su uobičajeno bili rođaci ili bliski saradnici vladinih službenika, pa čak i sami vladini službenici, ali su tu bili i šefove kriminalnih organizacija, često povezani sa ruskom vladom. Ovde je došlo do tragične povezanosti države i mafije, na način na koji se to desilo i u Srbiji i Crnoj Gori i Ukrajini. Svi ovi oligarsi su postigli ogromno bogatstvo nabavljajući državnu imovinu veoma jeftino (ili besplatno) tokom procesa privatizacije koji je kontrolisala vlada Jeljcina od 1991. do 1999. godine[5].

Automatski, logično je bilo da se digne i bes i zakonske optužnice, ili makar osnovane sumnje i javno izrečene optužbe protiv dvojice lidera "reformi" koje su mediji na Zapadu nazivali "rasprodajom veka": Anatolija Čubajsa i Jegora Gajdara, dvojice "mladih reformatora", uglavnom odgovornih za rusku privatizaciju početkom devedesetih[6]. Prema Dejvidu Sateru, autoru knjige "Mrak u zoru", „ono što je pokrenulo proces nije odlučnost da se stvori sistem zasnovan na univerzalnim vrednostima, već volja za uvođenjem sistema privatnog vlasništva, koji je, u nedostatku zakona, otvorio način za zločinačku potragu za novcem i moći."[7] Iako

2 Granville, J. (2003) "The Russian Kleptocracy and Rise of Organized Crime." *Demokratizatsiya* (summer 2003), pp. 448-457.

3 Holmstrom, N; Smith, R. (2000). "The Necessity of Gangster Capitalism: Primitive Accumulation in Russia and China". *Monthly Review*. Monthly Review Foundation. 51 (09).

4 Mueller, A. (2005), preuzeto sa: https://www.theguardian.com/media/2005/dec/03/tvandradio.russia

5 Freeland, C. (2000). Sale of the Century: Russia's Wild Ride from Communism to Capitalism. New York: Crown Business, p. 34

6 Ostalski, A. (2009), preuzeto sa: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8416497.stm

7 Satter, D. (2008): Darkness at Dawn: The Rise of the Russian Criminal State. Yale University Press, p. 45

većina oligarha nije bila formalno povezana sa Komunističkom partijom Sovjetskog Saveza, postoje tvrdnje da su ih promovisali (bar u početku) komunistički aparati, sa snažnim vezama sa sovjetskim strukturama vlasti i pristupom novčanim sredstvima Komunističke partije.[8]

Zvanični ruski mediji obično oligarhe prikazuju kao neprijatelje "komunističkih snaga". Potonji je stereotip koji opisuje političku moć koja želi da obnovi komunizam sovjetskog stila u Rusiji. Za vreme Jeljcinovog predsedavanja (1991–1999) oligarsi su dobijali sve veći uticaj u ruskoj politici; oni su igrali značajnu ulogu u finansiranju ponovnog izbora Jeljcina 1996. godine, budući da je direktni protivnik bio Genadij Zjuganov, lider KP Ruske Federacije, koji je pretio da će rasturiti klanove oligarha. Oligarsi su usput imali i insajderske informacije o finansijskim odlukama vlade, pa su još dodatno povećali svoje bogatstvo. Međutim, ruska finansijska kriza iz 1998. godine teško je pogodila neke oligarhe, a oni čija se imovina i dalje temeljila uglavnom na bankarstvu izgubili su veliki deo svog bogatstva. Najuticajniji i izloženiji oligarsi iz Jeljcinove ere uključuju Borisa Berezovskog, Mihaila Fridmana, Vladimira Gusinskog, Mihaila Hodorkovskog, Vladimira Potanjina, Aleksandra Smolenskog, Petra Avena, Vladimira Vinogradova i Vitalija Malkina. Oni su formirali ono što je postalo poznato kao Semibankiršćina (ili sedam bankara), malu grupu poslovnih moćnika sa velikim uticajem na Borisa Jeljcina i njegovo političko okruženje. Zajedno su kontrolisali od 50% do 70% svih ruskih finansija između 1996. i 2000. Fridman, Potanjin, Aven i Malkin zadržali su svoj uticaj u Putinovoj eri, koja je započela 1999. Hodorkovskog, Berezovskog i Gusinskog "progutao je Kremlj", prema The Guardianu 2008. budući da je u vreme Putina došlo do drastičnih promena. Naime, posle Azijske ekonomske krize iz 1998. i ekstremno nepopularnog držanja Borisa Jeljcina 1999. godine u vezi sa agresijom NATO pakta na SR Jugoslaviju, Jeljcin je dobio informacije da se sprema prevrat protiv njega, te je na vlast kao svog naslednika postavio Vladimira Putina, a dogovorio se o imunitetu protiv sebe i svoje kćerke Tatjane Djačenko.

Tokom Putinovog predsedavanja, došlo je do "dila" između predsednika i nekih od oligarha, i Putin im je dao mogućnost da investiraju u određene regije ili sportove: Roman Abramovič je recimo prihvatio da bude gubernator Čukotke i da investira svoj novac u razvoj oblasti, a drugi su dobijali mesta kao direktori nekih sportskih saveza, uz uslov da stečeni novac moraju da ulažu u dati sport određeni broj godina. Pa ipak, nisu se svi složili sa ovim "dilom", tako da je određeni broj oligarha bio pod vatrom zbog različitih ilegalnih aktivnosti, posebno utaje poreza u poslovima koje

8 Braguinsky, S, Myerson, R. (2007): "A macroeconomic model of Russian transition." Economics of Transition 15.1 (2007): pp. 77–107.

su stekli. Vladimir Gusinski iz MediaMosta i Boris Berezovski izbegli su pravne postupke napuštajući Rusiju, a najistaknutiji, Mihail Hodorkovski, koji je iskazao i drske političke ambicije iako je već bio pod istragom, vlasnik naftne kompanije Jukos, uhapšen je u oktobru 2003. i osuđen na 9 godina. To je kasnije produženo na 14 godina, a nakon što ga je Putin pomilovao, pušten je 20. decembra 2013. Izraz "oligarh" takođe se primenio na investitore u tehnologiju, poput Jurija Milnera, iako bez učešća u ruskoj politici.

U Belorusiji, se desilo isto u periodu vlasti predsednika Stanislava Šuškeviča, do 1994. godine, ali je taj proces prestao dolaskom na vlast antikorupcionaški nastrojenog predsednika Aleksandra Lukašenka, koji se popeo na vlast koju drži već 25 godina. Naime, Lukašenko je stekao reputaciju elokventnog protivnika korupcije, i izabran je u aprilu 1993. za privremenog predsednika antikorupcijskog odbora beloruskog parlamenta[9]. Krajem 1993. optužio je 70 visokih vladinih zvaničnika, uključujući predsedavajućeg Vrhovnog Sovjeta Stanislava Šuškeviča i premijera Vjačeslava Kebiča, za korupciju, uključujući krađu državnih sredstava u lične svrhe. Iako optužbe nikada nisu u potpunosti dokazane protiv njega, Šuškevič je podneo ostavku na mesto predsednika zbog sramote zbog ovog događaja, i niza drugih događaja. Lukašenko je na toj funkciji bio je do jula 1994. godine kda je postao predsednik i izvršio snažnu inverziju privatizacionih procesa i nadgledanje privrednog kriminala, i danas se Belorusija smatra "skandinavskom zemljom" među istočnoevropskim zemljama po organizaciji društva, iako sam standard nije visok.

4. KORUPCIJA KAO NAJVIDLJIVIJI ELEMENT PRIVREDNOG KRIMINALA

Časopis "Politico" je u svojim analizama naveo da je jedan od glavnih pokretača ekonomskog kriminala u postsocijalističkim zemljama i ono što urušava samu demokratiju – korupcija[10]. Naime, ljudi gube veru i u ekonomski i u politički sistem kada imaju snažnu percepciju korupcije, a on postaje sve veći sa godinama, što se vidi na Slici 1.

9 Spector, M. (25 June 1994). "Belarus Voters Back Populist in Protest at the Quality of Life". (2019, Septembar, 29) The New York Times

10 Politico, (2019, Septembar, 29), preuzeto sa: www.politico.eu/article/corruption-hits-support-for-democracy-in-eastern-europe-study

Slika 1: Indeks percepcije korupcije, a crvenom bojom su obeležene zemlje Istočne Evrope članice EU

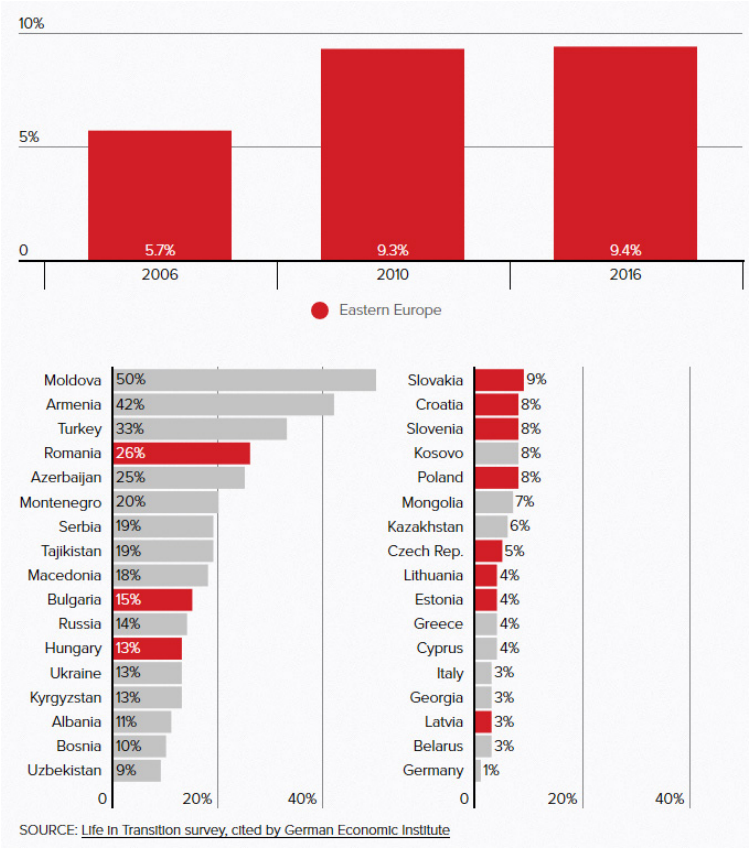

Transparency International je rešio da se takođe pozabavi ovim fenomenom. Naime, ovogodišnji indeks percepcije korupcije (CPI) slika mračnu sliku antikorupcijskih napora u istočnoj Evropi i centralnoj Aziji. U regionu gde samo jedna zemlja ima preko 50 od 100, a sve ostale zemlje imaju 45 ili manje od 100 na indeksu, došlo je do vrlo malo napretka u borbi protiv korupcije tokom nekoliko godina[11].

Samo tri zemlje iz regiona ocenjuju SE iznad globalnog proseka od 43. Gruzija vodi regiju sa samo 58 bodova na indeksu CPI, a slede je Crna Gora (45) i Belorusija (44). Na samom dnu, Turkmenistan ostvaruje najniži rezultat u regionu (20), a slede ga Uzbekistan (23) i Tadžikistan (25). Ne iznenađuje, s obzirom na prosečni rezultat od 35, Istočna Evropa

11 Transparency International (n.d.), (2019, Septembar, 29), preuzeto sa www.transparency.org/news/pressrelease/explanation_of_how_individual_country_scores_of_the_corruption_perceptions,

i Centralna Azija su regija sa drugim najnižim prosekom bodova u indeksu, tek ispred Podsaharske Afrike koja ima prosek 32. Turkmenistan je popularno nazvan "druga Severna Koreja" sa kultom ličnosti bivšeg i tek nešto manje, sadašnjeg predsednika.

Imajući na umu tu tmurnu stvarnost, pojavljuje se uznemirujući trend. Zemlje sa velikim indeksom korumpiranosti koje su loše ocenjene u ovom istraživanju takođe imaju krhke demokratske institucije i njihovi građani imaju slabija politička i građanska prava. Sve je ovo prikazano na Slici 2.

Slika 2: Istočna Evropa i Centralna Azija

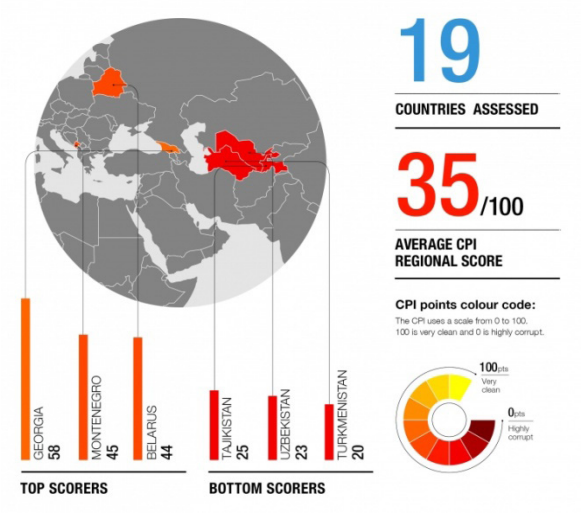

5. RAZVOJ SITUACIJE I BORBA PROTIV KORUPCIJE

U Istočnoj Evropi je došlo do nekoliko elemenata koji su doneli puno optimizma, budući da su nedavni politički potresi u Moldaviji, i izbor novih, liberalnijih predsednika u Slovačkoj, Jermeniji i Ukrajini, dobar su znak za istok kontinenta, koji je u jednom trenutku bio zaglavljen u blatu lažnih demokrata koji su uništili sisteme pravne države, povezanih sa oligarsima i počiniocima privrednog kriminala.

Poslednji u nizu turbulentnih događaja zbio se u Moldaviji. Naime, u februaru su održani parlamentarni izbori na kojima niko nije dobio većinu, i dugo vremena nije bilo moguće da se sklopi koalicija koja bi imala 51 od 101 mesta. A onda je u neobičnom zaokretu, Partija Socijalista koju

vodi Igor Dodon, Ukrajinac po nacionalnosti čiji je maternji jezik ruski, simpatizer bližih odnosa sa Rusijom, i Evroazijske Unije (čiji je Moldavija jedini pridruženi član, tj. Posmatrač), sklopila savez sa partijom ACUM (doslovno „SAD!“) koju vodi Maja Sandu i koja je snažno pro-EU. Maja Sandu je novi premijer, a vlada će imati solidnih 61 poslanika. Mnogi se pitaju kako je moguće da jedna stranka koja je duboko za evrointergracije, bude u savezu sa drugom koja je za evroazijske integracije. Prosto je: cilj je bio da se sa vlasti makne Vlad Plahotnjuk, takođe Ukrajinac poreklom, ali tajkun, i vođa nominalnoi propevropske Demokratske Partije. Ali, on je jedan od mnogih „lažnih demokrata“ na istoku Evrope. Kako kaže Euobserver.com: „Bivša vlada Demokratske stranke iza sebe ostavlja otrovnu zaostavštinu: šuplje državne institucije, korumpirani ili kontrolisani sektor pravde, drhtave finansije, senke šeme izvlačenja državnih resursa, servilne masovne medije i privredne prakse koji su nelegalne ali koji se široko praktikuju.”

I taman se Demokratska Partija spremala da plaćenim protestantima sruši novu koaliciju, jer je Ustavni sud pod njenom kontrolom čak i smenio predsednika, a Predsednik raspustio Ustavni sud, sa sve sukobina dve frakcije na ulicama, kad su EU i Rusija zajedno podržale novu, neutralnu vladu. A sve se svelo na sledeće: dosta je korupcije, dosta je privbatizacije funkcija i države, Centralne banke u koju su postavljeni poslušnici, Ustavnog suda koji je izgubio kredibilitet, dosta je sumnjivih privatizacija (treća najveća banka je privatizovana pod sumnjivim okolnostima, a kupac je, sasvim očekivano, prijatelj Plahotnjuka). Građani Moldavije su umorni od beskonačnih parola o Evropi, uz vlast privrednih prestupnika, pa je parlament proglasio da je Moldavija „okupirana država“ ali ne okupirana od strane strane sile, već od strane oligarha i kriminalaca povezanih sa političarima. Glasovi su se odmah čuli da bi slično trebalo učiniti i u drugim državama.

Izbor Vladimira Zelenskog na mesto predsednika Ukrajine sa čak 75% glasova je jednak “krik u pomoć” protiv bivšeg predsednika Porošenka protiv koga je pokrenuto i 9. po redu krivično delo. Vladimir Zelenski je rešio da se obračuna sa privrednim kriminalom na inovativan način, pošto je njegova stranka „Sluga naroda“ koja je dobila većinu u parlamentu, donela zakon da se ukida imunitet poslanicima i minsitrima – dosada su privredni kriminalci desetinama godina bili članovi Vrhovne Rade i protiv njih se nije mogao pokretati krivični postupak, te se privredni kriminal činio nekažnjivim.

ZAKLJUČAK

U Istočnoj Evropi postoje brojne poteškoće da se postigne standard koji postoji na Zapadu Evrope, ali osim stukturnih problema, jedan od temeljnih problema su privredni kriminal i široko raširena korupcija, odnosno sprega vlasti, tajkuna i organizovanog kriminala. Situacija je tek nešto bolja u državama koje su članice Evropske Unije, mada se i u Češkoj sumnja na povezanost premijera sa privrednim kriminalom, a u Rumuniji su skandali i veći, te je na popularnosti dobila beskompronisna tužiteljica protiv korupcije, Laura Koveši. U Hrvatskoj je afera Agrokor uticala na percepciju jačanja privrednog kriminala. Međutim, tradicionalno se najveći problemi sreću u državama koje nisu delovi Evropske Unije. Iako je u radu najbolje opisana situacija u Rusiji u vreme Jeljcina, što je možda i najgore razdoblje privrednog kriminala u istoriji države, situacija je u manjem obimu postojala i u drugim državama, a najgora je bila u Ukrajini pre dolaska na vlast Vladimira Zelenskog, koji je svoje ime izgradio na oibećanju borbe protiv korupcije i privrednog kriminala, kao što je teo 1994. učinio Belorus Aleksandar Lukašenko, i 1999. Vladimir Putin u Rusiji. Borba protiv korupcije i privrednog kriminala je najdramatičnije izražena u Moldaviji, gde je parlament i proglasio „okupaciju“ države od strane organizovanih privrednih prestupnika. U Srbiji i Crnoj Gori se mnoge afere zataškavaju i samo se gomilaju, a građani iskreno sumnjaju u sprege privrednih kriminalaca i političara, koje sprečavaju razvoj država više nego ijedan drugi faktor.

Borislav Bojić, PhD, Associate Professor
Faculty of Law for Commerce and Judiciary
University Business Academy in Novi Sad
e-mail: kruzerns@hotmail.com

ECONOMIC CRIME IN POST-SOCIALIST COUNTRIES

Abstract:

The post-socialist countries, or transitional countries, face a multitude of barriers to meet the living standards of Western countries, and sometimes to regain the living standards they had before 1991. One of the problems is an inefficient economy that once functioned according to the principle of "directed economy", and now many companies have lost a market game. In the breakthrough of foreign companies and in the process of privatisation of unsuccessful firms, traditionally the post-socialist countries came to a point where politicians were involved in organised crime, high-scale corruption, and the fixing of tenders or similar criminal actions. A special story is the tax evasion that is very widespread in Greece and Italy, for

example. Nevertheless, economic criminality reached its highest ranks precisely in Russia at the time of Yeltsin when the so-called oligarchs, in conjunction with Yeltsin's daughter Tatiana Dyachenko, touched the sky financially, accompanied by a similar process in Ukraine in the present day, and in Belarus, where this process ended with the coming to power of anti-corruption president Alexander Lukashenko. Today we are facing the fact that Croatia's Ivo Sanader ended up in prison for a corruption scandal, the Kurz government fell down in Austria, an indictment was filed against former President Petro Poroshenko in Ukraine and Mikhail Saakashvili fled from Georgia on the same grounds. Non-transparent contracts like "Belgrade on the Water" or "PKB", an ongoing scandal with Duško Knežević in Montenegro and the popularity of Laura Kovesi, an anti-corruption prosecutor in Romania, tell us that there is a high degree of economic crime in almost every country, and the fight with it is an absolute imperative, also emphasized the new Ukrainian President Vladimir Zelensky.

Keywords: *Corruption, economy, crime, post-socialist countries, anti-corruption struggle*

LITERATURA

1) BBC (2005): *"Profile: Anatoly Chubais". (2019, septembar, 29), preuzeto sa news.bbc.co.uk*
2) Granville, J. (2003) "The Russian Kleptocracy and Rise of Organized Crime." Demokratizatsiya (summer 2003), pp. 448-457.
3) Holmstrom, N; Smith, R. (2000). "The Necessity of Gangster Capitalism: Primitive Accumulation in Russia and China". Monthly Review. Monthly Review Foundation. 51 (09).
4) Mueller, A. (2005), preuzeto sa: https://www.theguardian.com/media/2005/dec/03/tvandradio.russia
5) Freeland, C. (2000). Sale of the Century: Russia's Wild Ride from Communism to Capitalism. New York: Crown Business, p. 34
6) Ostalski, A. (2009), preuzeto sa: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/8416497.stm
7) Satter, D. (2008): Darkness at Dawn: The Rise of the Russian Criminal State. Yale University Press, p. 45
8) Braguinsky, S, Myerson, R. (2007): "A macroeconomic model of Russian transition." Economics of Transition 15.1 (2007): pp. 77–107.
9) *Spector, M. (25 June 1994*). "Belarus Voters Back Populist in Protest at the Quality of Life". *(*2019, Septembar, 29) *The New York Times*
10) Politico, (2019, Septembar, 29), preuzeto sa: www.politico.eu/article/corruption-hits-support-for-democracy-in-eastern-europe-study
11) Transparency International (n.d.), (2019, Septembar, 29), preuzeto sa www.transparency.org/news/pressrelease/explanation_of_how_individual_country_scores_of_the_corruption_perceptions,

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

347.7:330.34(4-12)(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе" (2019 ; Нови Сад)
Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе = The legal framework and the economic development of the Southeast European countries : [зборник радова са Међународног научног скупа "Привредноправни оквир и економски развој држава Југоисточне Европе", 14. новембар 2019. године у Новом Саду] / приредио Мирко Кулић. - Нови Сад : Универзитет Привредна академија, Правни факултет за привреду и правосуђе, 2019 (Нови Сад : Фељтон). - 767 стр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Резиме на енгл. језику уз већину радова.

ISBN 978-86-6019-099-6

а) Привредно право - Економски развој - Југоисточна Европа - Зборници

COBISS.SR-ID 331477767